

УДК 159.9.072:159.922.8:159.923.2

doi: 10.15330/ps.7.1.118-126

Наталія Орішко

Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України

Parijanka7@mail.ru

**ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ
СТРАТЕГІЙ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В
ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ**

Стаття присвячена емпіричному дослідженню актуальної й значущої для сучасної психолого-педагогічної науки проблеми визначення індивідуальних стратегій самовдосконалення особистості в юнацькому віці. На основі детального розгляду та аналізу існуючих нечисленних підходів інших дослідників щодо вивчення зазначеної проблеми автором запропоновано власне визначення поняття «індивідуальна стратегія самовдосконалення» як результат усвідомленого, цілеспрямованого обрання особистістю конкретного шляху, методу та власного стилю практичної реалізації самовдосконалення відповідно до змістової і якісної характеристик її потребово-мотиваційної сфери, особливостей функціонування психічних процесів, індивідуально-психологічних особливостей та складових самосвідомості. Представлено результати проведеного емпіричного дослідження індивідуальних стратегій самовдосконалення особистості в юнацькому віці. Наведено оригінальну авторську класифікацію індивідуальних стратегій самовдосконалення юнацтва, розроблену на основі застосування математико-статистичного методу факторного аналізу, де кожен із різновидів цих стратегій виокремлено та охарактеризовано через призму комплексного, інтегрованого впливу на процес реальної практичної реалізації особистістю самовдосконалення особливостей сформованості, розвитку, функціонування й прояву його основних структурних компонентів, провідних індивідуально-психологічних і особистісних чинників. Окреслено перспективи подальших наукових досліджень проблеми індивідуальних стратегій самовдосконалення особистості.

Ключові слова: самовдосконалення, індивідуальна стратегія самовдосконалення, самотворення, саморозвиток, самоактуалізація.

Постановка проблеми. В умовах трансформаційних процесів сучасного суспільства особистість постає перед необхідністю визначення власних цінностей і пріоритетів, вибору способів та засобів для успішної життєдіяльності. Позитивне розв'язання цих завдань значною мірою залежить від ступеня її власної активності, спрямованої на покращення своїх досягнень у різних сферах життя шляхом самозміни. У зв'язку з цим сучасні психологічні концепції все більшу увагу приділяють процесу самотворення особистості, зокрема одній з його провідних форм – самовдосконаленню. Особливо актуальною проблема самовдосконалення стає для особистості з настанням юнацького віку, адже його психологічний зміст пов'язаний зі становленням життєвої перспективи та з потребою особистісного й професійного самовизначення. Ці складні вікові вимоги націлюють юнаків і дівчат на розуміння необхідності самозміни й на пошук ефективних шляхів розвитку власних задатків, здібностей та індивідуально-психологічних особливостей. Одним з таких шляхів виступає самовдосконалення. Однак

універсальної програми самовдосконалення не існує, адже кожна особистість є унікальною за індивідуально-психологічними параметрами, які здійснюють певний (зокрема і негативний) вплив на її розвиток і зумовлюють обрання нею відповідної стратегії самовдосконалення, далеко не завжди продуктивної, що ускладнює здійснення даного процесу й викликає незадоволення його результатами. Тому важливим завданням сучасної психолого-педагогічної науки є ґрунтовне теоретичне й емпіричне вивчення індивідуальних стратегій самовдосконалення юнацтва з перспективою розробки технологій психологічної допомоги щодо корекції та розвитку цих стратегій.

Аналіз останніх досліджень проблеми. На сьогодні в психологічній науці наявні лише часткові спроби вивчення емпіричним шляхом індивідуальних стратегій самовдосконалення особистості в юнацькому віці. Більшість дослідників розглядає суміжні самотворчі процеси. Зокрема, вивченню індивідуальних стратегій самовиховання й самореалізації присвячені праці зарубіжних (Дж. Гордон, А. Маслоу, К. Роджерс) та радянських (К. О. Абульханова-Славська, Б. Г. Ананьєв, Н. В. Цзен) авторів. У працях російських і вітчизняних науковців (зокрема, І. Д. Беха, О. В. Варфоломєєвої, В. П. Зінченка) вивчення проблеми індивідуальних стратегій самовдосконалення представлено результатами їх емпіричного дослідження щодо певної професії. Важливими для аналізу проблеми індивідуальних стратегій самовдосконалення є праці сучасних українських дослідників (М. В. Барни, М. Й. Боришевського, О. М. Єрахторіної, С. Б. Кузікової, Т. М. Яблонської), в яких певні індивідуальні особливості розглядаються як стильові ознаки процесу самотворення, проте індивідуальні стратегії самовдосконалення не досліджуються як окремий феномен. З огляду на зазначене, проблема емпіричного дослідження індивідуальних стратегій самовдосконалення особистості в юнацькому віці є важливою й актуальною.

Метою статті є представлення результатів емпіричного дослідження індивідуальних стратегій самовдосконалення особистості в юнацькому віці.

Виклад основного матеріалу. Більшість вітчизняних дослідників духовного розвитку особистості (зокрема, М. Й. Боришевський [3], О. М. Єрахторіна [4], С. Б. Кузікова [5] та ін.) розглядає самовдосконалення як одну з головних складових процесу саморозвитку особистості та провідних цінностей, що характеризує її спрямованість на життєві досягнення, на погодження потреб і здібностей з вимогами діяльності, на побудову життєвого шляху відповідно до власних цілей. На основі узагальнення наявних поглядів із зазначеного питання ми визначаємо феномен самовдосконалення як складний багатовимірний процес свідомого, цілеспрямованого, безперервного, систематичного, керованого розвитку особистості, в якому в суб'єктивних цілях та інтересах відбувається покращення її фізичних, індивідуально-психологічних, соціальних, моральних, духовних якостей та внутрішніх потенціалів з метою самоактуалізації й самореалізації у різноманітних сферах життєдіяльності.

Категорію «індивідуальна стратегія самовдосконалення» більшість науковців (К. О. Абульханова-Славська [1], Ф. Александер, М. В. Барна [2], Г. С. Подопрігора, Ю. М. Резнік та ін.) відносить до різновидів індивідуальних життєвих самотворчих стратегій і характеризує її як усвідомлений вибір особистістю стилю власної самотворчої діяльності, зумовлений ситуативними особливостями та особистими вподобаннями. Керуючись цими положеннями, ми визначаємо індивідуальну стратегію самовдосконалення як результат усвідомленого, цілеспрямованого обрання особистістю конкретного шляху, методу та власного стилю практичної реалізації самовдосконалення відповідно до змістової і якісної характеристик її потребово-мотиваційної сфери, особливостей функціонування психічних процесів, індивідуально-психологічних особливостей та складових самосвідомості.

Що стосується конкретних різновидів індивідуальних стратегій самовдосконалення особистості в юнацькому віці, на сьогодні в психологічній літературі не зустрічається жодної інформації про їх дослідження й визначення. Спробу розв'язання зазначеної проблеми ми здійснили у даній роботі.

У результаті проведеного теоретичного аналізу й низки емпіричних досліджень процесу самовдосконалення особистості в юнацькому віці нами було встановлено змістові складові й провідні чинники, що визначають індивідуальні стратегії його реалізації. Зокрема, основними структурними компонентами самовдосконалення ми визначили: 1) когнітивний (виражає рівень загальної обізнаності особистості щодо питань самовдосконалення); 2) емоційно-оцінковий (демонструє емоційне ставлення особистості до самовдосконалення, рівень оцінки нею власних життєвих досягнень та самотворчих здібностей); 3) вольовий (виражає наявний в особистості рівень вольової саморегуляції процесу самовдосконалення); 4) потребово-мотиваційний (вказує на наявність в особистості певного рівня потреби й мотивації до здійснення самовдосконалення); 5) діяльнісний (демонструє наявність в особистості реальної усвідомленої, цілеспрямованої діяльності із самовдосконалення) [6]. Основними чинниками самовдосконалення юнацтва ми визначили низку об'єктивних (соціально-психологічних) та суб'єктивних (індивідуально-психологічних і особистісних) чинників. Нами було теоретично й емпірично доведено, що саме індивідуально-психологічні й особистісні чинники суттєво впливають на зміст, увесь хід та результат її самовдосконалення, а отже – зумовлюють специфіку індивідуальних стратегій його реалізації. До них належать: особливості характеру, Я-образу, самооцінки й рівня домагань [7]. Провідним показником успішності самовдосконалення загалом та індивідуальних стратегій його практичної реалізації зокрема нами визначено рівень досягнення особистістю самоактуалізації як процесу її самотворчої діяльності, заснованого на самостійному, глибинному до неї прагненні, що дає відчуття істинного задоволення одержаними результатами.

Отже, на основі узагальнення змісту й структури самовдосконалення

та з'ясування його індивідуально-психологічних і особистісних чинників стало можливим виокремлення індивідуальних стратегій здійснення даного процесу.

Методи дослідження та його організація. Визначення індивідуальних стратегій самовдосконалення юнацтва нами здійснювалося за допомогою математико-статистичного методу факторного аналізу, в процесі якого були встановлені зв'язки між такими змінними, як: рівень сформованості структурних компонентів самовдосконалення, рівень самооцінки, ступінь зв'язку між Я-ідеальним і Я-реальним, рівень домагань, тип акцентуацій характеру та рівень самоактуалізації.

Вибірку досліджуваних склали студенти гуманітарних та економічних спеціальностей ВНЗ міст Чернігова, Кам'янця-Подільського та Тернополя загальною кількістю 180 осіб (17-23 роки, 105 дівчат та 75 хлопців).

Аналіз результатів дослідження. Усі виокремлені індивідуальні стратегії самовдосконалення за способом його здійснення особами юнацького віку нами поділено на активні та пасивні. Такий розподіл базується як на врахуванні провідного мотиву самовдосконалення юнаків і дівчат (мотиву прагнення до успіху або мотиву уникнення невдачі), так і на рівні їх загальної активності безпосередньо у процесі здійснення самотворчої діяльності. Згідно із зазначеним, до активних стратегій самовдосконалення ми віднесли ті, що передбачають динамічний, творчий стиль самовдосконалення, керований переважанням мотиву прагнення до успіху; до пасивних стратегій самовдосконалення ми віднесли такі, де юнацтвом обрано неактивний, статичний, репродуктивний стиль його практичної реалізації, зумовлений домінуванням мотиву уникнення невдачі.

Далі надаємо більш детальний опис особливостей виокремлених нами різновидів індивідуальних стратегій самовдосконалення юнаків і дівчат. Для зручності кожному зі стратегій ми характеризували за такими критеріями: рівень вираженості та основний зміст потреби й мотивації особистості у самовдосконаленні, ступінь її обізнаності у способах його реалізації; специфіка емоційно-вольової регуляції даного процесу, його провідний мотив; міра співвідношення поставлених самотворчих завдань з можливостями їх виконання; здатність до планування самотворчих дій; ступінь систематичності здійснення самотворчої діяльності; рівень досягнення самоактуалізації.

Оскільки самовдосконалення є процесом свідомого, цілеспрямованого, керованого розвитку особистості, тобто, по суті, являє собою своєрідний її рух у просторі та часі, то й назви усіх різновидів індивідуальних стратегій його здійснення відповідно до їх змісту ми пов'язали з певним проявом руху.

Отже, результатом факторного аналізу стало виокремлення факторів і відповідних їм видів індивідуальних стратегій самовдосконалення юнацтва.

Фактор I (31% дисперсії; 24% досліджуваних): високий або середній рівень розвитку когнітивного, високий рівень розвитку емоційно-

оцінкового, високий або середній рівень розвитку вольового, потребово-мотиваційного й діяльнісного компонентів самовдосконалення; адекватний із тенденцією до завищення або неадекватно завищений рівень самооцінки; тісний позитивний зв'язок Я-реального і Я-ідеального; високий або нереалістично високий рівень домагань; гіпертимний або демонстративний тип акцентуацій характеру; високий або середній рівень досягнення самоактуалізації. Основні складові фактору I визначили першу стратегію самовдосконалення юнацтва – «Цілеспрямований рух», яка є активною, оскільки більшості її представників притаманний креативний, динамічний стиль самотворення. Ці юнаки мають високу потребу й мотивацію самовдосконалення як способу задоволення їх лідерських амбіцій, володіють потужним внутрішнім потенціалом до самовдосконалення, проте його успішність залежить від здатності до раціонального використання цього потенціалу. Ті особи, які обирають креативні способи самовдосконалення, мають позитивну мотивацію його здійснення, здатні докладати достатньо емоційно-вольових зусиль до його реалізації, ставити посилені для себе завдання й виконувати їх завдяки вдалому розподілу власних сил і систематичній самотворчій діяльності, досягають високого рівня самоактуалізації. Ті ж юнаки і дівчата, яким властива надмірна самовпевненість, нереалістичні домагання, нездатність співвідносити власні амбіції із можливостями їх реалізації, надто широкий спектр життєвих захоплень, нестійкість мотивів самовдосконалення, дефіцит емоційно-вольової регуляції і самокритичності, не досягають бажаного рівня самоактуалізації.

Фактор II (24% дисперсії; 20% досліджуваних): високий рівень розвитку когнітивного, емоційно-оцінкового, вольового, потребово-мотиваційного й діяльнісного компонентів самовдосконалення; адекватний або адекватний із тенденцією до завищення рівень самооцінки; позитивний зв'язок Я-реального і Я-ідеального; високий або помірний рівень домагань; педантичний або застрягаючий (ригідний) тип акцентуацій характеру; високий рівень досягнення самоактуалізації. Основні складові фактору II визначили другу стратегію самовдосконалення – «Помірковане просування». Вона є змішаною (належить і до активних, і до пасивних стратегій), оскільки спосіб реалізації самовдосконалення цими особами може змінюватися від динамічного до статичного залежно від актуальності їх потреби в ньому; провідним для них є консервативний стиль самотворчої діяльності. Ці юнаки мають стабільну потребу в самовдосконалєнні, зумовлену їх честолюбством і вимогливістю до себе, та високу внутрішню мотивацію, спрямовану не стільки на розкриття нових потенціалів власної особистості, скільки на прагнення покращення вже наявних, актуальних для певного періоду життя. Вони обирають виключно перевірені на власному досвіді способи самовдосконалення, здійснюють належну емоційно-вольову його регуляцію (усі її етапи виконують сумлінно, впевнено долають перешкоди); вони ставлять перед собою конкретні, реалістичні завдання й успішно їх виконують завдяки вдалому розрахунку власних сил і

можливостей; здійснення самовдосконалення в них послідовне й систематичне; більшість із них досягає високого рівня самоактуалізації.

Фактор III (20% дисперсії; 18% досліджуваних): високий або середній рівень розвитку когнітивного, середній рівень розвитку емоційно-оцінкового й вольового, високий рівень розвитку потребно-мотиваційного, середній рівень розвитку діяльнісного компонентів самовдосконалення; адекватний із тенденцією до заниження рівень самооцінки; негативний зв'язок Я-реального і Я-ідеального; помірний або низький рівень домагань, афективно-екзальтований або емотивний тип акцентуацій характеру; середній рівень досягнення самоактуалізації. Складові фактору III визначили третю стратегію самовдосконалення юнаків – «Захоплююча прогулянка». Вона є змішаною, адже поєднує динамічний і статичний способи самотворення, залежно від емоційного стану її носіїв та наявності значущого стимулу. Для цих осіб самовдосконалення є своєрідним хобі й джерелом творчої самореалізації; вони мають значну потребу й мотивацію до його здійснення (мотив може спрямовуватися як на досягнення успіху, так і на уникнення невдачі); вони достатньо обізнані щодо способів його реалізації, обирають творчі її різновиди, мають певні труднощі з емоційно-вольовою саморегуляцією (схильні до песимізму й лінощів), часто ставлять перед собою складні завдання, у разі невиконання яких дуже засмучуються; здійснення ними самовдосконалення є нераціональним (захоплюються несуттєвими деталями, оминаючи головне) та епізодичним; вони досягають лише середнього рівня самоактуалізації.

Фактор IV (21% дисперсії; 16% досліджуваних): середній рівень розвитку когнітивного й емоційно-оцінкового, середній або низький рівень розвитку вольового й потребно-мотиваційного, середній рівень розвитку діяльнісного структурних компонентів самовдосконалення; адекватний із тенденцією до заниження рівень самооцінки; негативний зв'язок Я-реального і Я-ідеального; помірний або низький рівень домагань; циклотимічний або дистимний тип акцентуацій характеру; середній або низький рівень досягнення самоактуалізації. Основні складові фактору IV визначили четверту стратегію самовдосконалення – «Крок вперед, два кроки назад». Вона є змішаною через періодичність обрання юнаками активних і пасивних способів її реалізації залежно від домінування в них певного емоційного стану, що визначає сприятливі й несприятливі для неї періоди (так, у несприятливий період в них переважає астеничний стан, знижується працездатність, відбувається «занепад творчих сил», що перешкоджає успішності самотворення, затьмарює попередні здобутки й збільшує ризик недоведення розпочатої справи до завершення; за настання сприятливого періоду творча активність відновлюється й дозволяє частково надолужити згаяне). Потреба в самовдосконаленні цими юнаками визнається, але не є стійкою; такою ж є й мотивація до нього; вони перебувають у постійному пошуку способів самотворення; провідний мотив самовдосконалення в них може спрямовуватися як на досягнення успіху (у період активності), так і на уникнення невдачі (у пасивному періоді); їх емоційно-вольова

саморегуляція є вкрай нестабільною (залежність від настрою, втомлюваність). Проте здатність цих осіб до адекватної оцінки власних можливостей, постановки реалістичних цілей та сумлінність їх виконання, навіть попри епізодичність здійснення ними самовдосконалення, сприяють його успішності, наближаючи до здобуття бажаного рівня самоактуалізації.

Фактор V (19% дисперсії; 22% досліджуваних): низький рівень розвитку когнітивного, емоційно-оцінкового й вольового, високий або середній рівень розвитку потребово-мотиваційного, низький рівень розвитку діяльнісного компонентів самовдосконалення; неадекватно занижений рівень самооцінки; негативний зв'язок Я-ідеального і Я-реального; високий або помірний рівень домагань; домінуючий неврівноважений (збудливий) або тривожно-боязкий тип акцентуацій характеру; низький рівень досягнення самоактуалізації. Основні складові фактору V визначили п'ять стратегію самовдосконалення – «Обхід перешкод». Вона є пасивною, адже її носії обирають статичний спосіб самотворення, спрямований на уникнення труднощів та ситуацій дискомфорту. Ці особи мають значну потребу й мотивацію до самовдосконалення, зумовлену прагненням компенсації почуття власної неповноцінності шляхом підвищення рівня особистісного розвитку; вони володіють досить обмеженими уявленнями про засоби самотворення (обирають лише перевірені способи, які не потребують докладання значних зусиль, не несуть у собі загрози для їх психологічного комфорту й забезпечують досягнення гарантованого успіху); емоційно-вольова регуляція самотворчого процесу в них є досить слабкою (проявляють невпевненість у власних здібностях, страх припуститися помилки, пасування перед труднощами, схильність ставити надто складні завдання, глибоку засмученість і самозвинувачення у разі недосягнення мети, нездатність до самохвалення); практична реалізація ними самовдосконалення є пасивною й епізодичною; високого рівня самоактуалізації вони не досягають.

З представленої нами класифікації очевидно, що успішність кожної з індивідуальних стратегій самовдосконалення визначається ступенем досягнення її носіями бажаного рівня самоактуалізації, тому, відповідно, одні з них є більш ефективними (до таких відносимо стратегії «Цілеспрямований рух», «Помірковане просування» й «Захоплююча прогулянка»), інші – менш ефективними («Крок вперед, два кроки назад» і «Обхід перешкод»).

Висновки. Отже, надана нами класифікація різновидів індивідуальних стратегій самовдосконалення юнацтва досить змістовно, на наш погляд, презентує унікальні стилі здійснення юнаками й дівчатами даного процесу відповідно до специфіки всіх можливих рівнів розвитку індивідуально-психологічних параметрів їхньої особистості. На основі врахування особливостей кожного з різновидів індивідуальних стратегій самовдосконалення особистості юнацтва стає можливою організація індивідуальної програми їх корекції та розвитку.

Перспективою дослідження даної проблеми є подальше вивчення індивідуальних стратегій самовдосконалення з урахуванням статевих, вікових особливостей особистості та її професійної спрямованості.

1. *Абульханова–Славская К. А.* Стратегия жизни / К. А. Абульханова–Славская. – М. : Мысль, 1991. – 299 с.
2. *Барна М. В.* Структура стратегії самореалізації особистості / М. В. Барна // Актуальні проблеми навчання та виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі : тези доп. XI Міжнар. наук.-практ. конф. – К., 2011. – С. 115–122.
3. *Боришевський М. Й.* Самотворення особистості: соціально-психологічна сутність, детермінанти становлення та розвитку / М. Й. Боришевський // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України [за ред. С. Д. Максименка]. – К., 2012. – Т. XIV, ч.1. – С. 28–35.
4. *Єрахторіна О. М.* До виявлення сутності та змісту явища самовдосконалення особистості / О. М. Єрахторіна // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. – 2008. – Вип. 28. – С. 147–153.
5. *Кузікова С. Б.* Психологічні аспекти усвідомленої самозміни та саморозвитку особистості в юнацькому віці / С. Б. Кузікова // Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. – Івано-Франківськ : Вид-во «Плай» ЦІТ ПНУ імені Василя Стефаника, 2009. – Вип. 14. Ч.1. – С. 246–256.
6. *Орішко Н. К.* Емпіричне дослідження структурних компонентів самовдосконалення особистості в юнацькому віці / Н. К. Орішко // Проблеми сучасної психології : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського нац. ун-ту імені І. Огієнка, Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. – Вип. 30. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2015. – 812 с. – С. 467–482.
7. *Орішко Н. К.* Індивідуально-психологічні та особистісні чинники самовдосконалення в юнацькому віці / Н. К. Орішко // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. праць Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за ред. С. Д. Максименка. – Т. XV, част. 2. – К., 2013. – 244 с. – С. 156–167.

REFERENCES

1. *Abul'khanova–Slavskaya, K. A.* (1991). *Stratēhija zhizni* [Life strategy]. M.: Mysl' (rus).
2. *Barna, M. V.* (2011). *Struktura stratēhii samorealizacii osobystosti* [The structure of self-improvement strategy]. *Aktual'ni problemy navchannia ta viovannia liudey v intehrovanomu osvitr'omu seredovyshchi* : tezy dop. XI Mizhnar. nauk.-prakt. konf. K., 115-122 (ukr).
3. *Boryshevs'kyi, M. Y.* (2012). *Samotvorennia osobystosti : sotsial'no-psykholohichna sutnist', determinanty stanovlennia ta rozhyvtku* [Self-creation of personality : social-psychological essence, the determinants of formation and development]. *Problemy zahal'noji ta pedahohichnoji psykholohiji* [Problems of general and educational psychology]: zb. nauk. prac' Instytutu psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy [za red. S. D. Maksymenka]. K. T. XIV, ch.1, 28-35 (ukr).
4. *Yerakhtorina, O. M.* (2008). *Do vyavlennia sutnosti ta zmistu yavyscha samovdoskonalennia osobystosti* [To identify of nature and content of the phenomenon of self-improvement of personality]. *Problemy ta perspektyvy formuvannia natsional'noji humanitarno-tekhnichnoji elity*. Vyp. 28, 147–153 (ukr).
5. *Kuzikova, S. B.* (2009). *Psykhohichni aspekty usvidomlenoi samozminy ta samorozvytku osobystosti v yunats'komu vitsi* [Psychological aspects of conscious self-transformation and self-development of personality in youth age]. *Zbirnyk naukovykh prac' : filosofija, sotsiologija, psykholohija* [Scientific works philosophy, sociology, psychology]. Ivano-Frankivs'k: Vyd-vo «Plai» TSIT PNU imeni Vasylia Stefanyka. Vyp. 14. Ch.1, 246-256 (ukr).
6. *Orishko, N. K.* (2015). *Empirychni doslidzhennja strukturnykh komponentiv samovdoskonalennja osobystosti v yunats'komu vici* [Empirical research of structural components of self-improvement of personality in youth age]. *Problemy suchasnoji psykholohiji* [Problems of modern psychology]: zb. nauk. pr. Kam'yanets'-Podil's'kogo nac. un-tu imeni I. Ohiyenka, In-tu psykholohiji imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy / za red. S. D. Maksymenka, L. A. Onufriyevoi. Vyp. 30. Kam'yanec'-Podil's'kyi:

Aksioma, 467-482 (ukr).

7. Orishko, N. K. (2013). Indyvidual'no-psykholohichni ta osobystisni chynnyky samovdoskonalennia v yunats'komu vitsi [Individually-psychological and personal factors of self-improvement in youth age]. *Problemy zahal'noji ta pedahohichnoji psykhologiji* [Problems of General and Educational Psychology]: zb. nauk. prac' In-tu psykhologiji imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy / za red. S. D. Maksymenka. – T. XV, chast. 2. – K., 156-167 (ukr).

Natalia Orishko

**EMPIRICAL RESEARCH OF INDIVIDUAL STRATEGIES OF SELF-IMPROVEMENT
OF PERSONALITY IN YOUTH AGE**

The article is devoted to empirical research of actual and meaningful for modern psychological and pedagogical science the problem of defining of individual strategies of self-improvement in youth age. On the basis of a detailed review and analysis of current and few approaches of other researchers who studied this problem, the author proposed her own definition of the concept «individual strategy of self-improvement» as a result of a conscious, purposeful election of personality the particular way, the method and its own style of a practical realization of self-improvement in accordance with the content and quality characteristics of its need-motivational sphere, of the features of functioning of mental processes, individually-psychological characteristics and components of self-consciousness. The results of empirical research of individual strategies of self-improvement of personality in youth age have been presented. The original author's classification of individual strategies of self-improvement of youth has been presented; it was designed on the basis of mathematical-statistical method of factor analysis when each of these kinds of strategies have been identified through the prism of complex and integrated influence on the process of the real practical realization of self-improvement by personality the features of formation, development, functioning and expression of its basic structural components, leading individually-psychological and personal factors. The perspectives for further scientific research of the problem of individual strategies of self-improvement of personality have been defined.

Keywords: self-improvement, individual strategy of self-improvement, self-creation, self-development, self-actualization.

УДК 316.614–057.875–054.57

doi: 10.15330/ps.7.1.126-140

Світлана Собкова

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Sofot@ukr.net

**ПСИХОЛОГІЧНІ ТА КУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ
МІЖЕТНІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

Статтю присвячено аналізу результатів етнопсихологічного дослідження, яке стосується вивчення етнопсихологічних проблем в студентському середовищі. Обґрунтовано актуальність зазначених досліджень на сучасному етапі розвитку суспільства, яка обумовлена вагомою роллю об'єктивної оцінки етнопсихологічних та соціокультурних особливостей міжгрупової взаємодії в сучасному поліетнічному студентському середовищі. Здійснене співставлення психодіагностичних